

У XVII ст. беларускія землі знаходзіліся на геапалітычным памежжы: ВКЛ было фактычна інкарпаравана Рэччу Паспалітай. Між тым моўная сітуацыя надзвычай абвастралася толькі пасля таго, як ў 1696 г. старабеларуская мова была пазбаўлена статуса дзяржаўнай, заменена ў афіцыйным справаводстве польскай. У тых умовах замест трохмоўя пачынае панавать чатырохмоўе: да замацаванай у Трэцім Статуце ВКЛ старабеларускай мовы, мовы простых людзей і мовы дзяржаўнага справаводства; да мовы вернікаў у царквах і набажэнствах у храмах – царкоўнаславянскай; да мовы тагачаснай навукі – лацінскай у парадак дня была пастаўлена выключна польская мова, мова заканадаўчых дакументаў і адукацыйных стасункаў, мова міждзяржаўных стасункаў.

У першай чвэрці XX ст. беларуская літаратурная мова, афармленне якой адбылося толькі ў апошняй трэці XIX ст., у 1920-я гады ва ўмовах другога абвяшчэння БССР вылучаецца ў якасці адной з чатырох дзяржаўных моў. Паводле 21 артыкула Канстытуцыі БССР 1927 г. яна замацоўваецца заканадаўча ў якасці афіцыйнай, ствараючы абставіны выкарыстання квадрылінгвізму ці чатырохмоўя: беларускай, рускай, польскай і ідыш. На той момант яны былі раўнапраўнымі, мірна суіснавалі ва ўсіх сферах жыцця грамадзян БССР і афіцыйных міждзяржаўных зносін.

У Швейцарыі працэс станаўлення квадрылінгвізму адбываўся больш арганічна, цягам некалькіх стагоддзяў, прычым без зменаў у моўным складніку. У выніку склалася трывалая моўная сям'я з ротараманскай, нямецкай, італьянскай і французскай моў, замацаваных на раўнапраўных умовах на заканадаўчым узроўні.

Такім чынам станаўленне чатырохмоўя ў абедзвюх краінах мела розныя шляхі. На беларускіх землях гэта з'ява адбывалася ў рэчышчы складаных палітычных абставін, у той час калі ў Швейцарыі працэс станаўлення быў больш збалансаваны і з адносна стабільнай геапалітычнай сітуацыяй. Але гісторыя гэтага пытання пераканаўча паказвае, што такая моўная палітыка з'яўлялася характэрнай прыкметай моўнага жыцця БССР толькі ў 20-я гады XX стагоддзя.

Г. Леаненя

ПЛАКАТЫ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

Вялікая Айчынная вайна пакінула асабліва прыкметны след у гісторыі нашай краіны, яе народа і кожнай сям'і. Рэальных сведкаў тых падзей з кожным годам становіцца ўсе менш і менш. Не горш за жывых сведкаў пра тыя падзеі нам распавядаюць друкаваныя выданні – газеты, плакаты, кнігі. Яны – адны з лепшых крыніц інфармацыі, якія пакінулі наступным пакаленням вялікае і неацэннае багацце – сваю гісторыю. Менавіта праз змест плакатаў можна прасачыць і захаваць у памяці падзеі, факты і імёны з гісторыі вайны.

Плакаты звяртаўся да мільёнаў, часта вырашаючы пытанні жыцця і смерці. Па сваім духу, па здольнасці мабільнага водгуку на падзеі, што адбываліся, плакаты апынуўся адным з самых эфектыўных сродкаў выражэння пачуццяў усяго насельніцтва, для прызыву да дзеяння, да абароны Радзімы.

З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны ў адным страі змагароў супраць фашысцкіх захопнікаў былі мастакі і пісьменнікі. Асноўнай іх зброяй былі алоўкі, пэндзлі і трапнае слова, надзеленае мноствам адценняў. Надаючы жыццё прызыву «Усё для фронту, усё для Перамогі!», яны стваралі сваю асабістую зброю – плакаты і малюнкі, якія з’яўляліся на кароткіх прывалах, перапынках паміж баямі. Сваім мастацтвам мастакі пэндзлю славілі гераічныя подзвігі савецкіх людзей на франтах і тылу, натхнялі іх на новыя працоўныя і баявыя подзвігі і тым самым наносілі значныя удары па ворагу, прыбліжаючы Перамогу.

Першыя плакаты датуюцца ўжо ліпенем 1941 г. Многія мастакі пачалі ствараць свае першыя патрыятычныя плакаты і сатырычныя малюнкі, якія высмейвалі ворага і напаўнялі ўпэўненасцю ў непазбежнай перамозе. Такі від плаката з’яўляўся асабліва запамінальным. Імёны Кукрыніксаў, Б. Яфімава, В. Гараева, С. Косціна і іншых сатырыкаў набывалі ў гады вайны вялікую папулярнасць. Друкаваліся таксам і серыі плакатаў: «Слава героям Вялікай Айчыннай вайны», «Героі і подзвігі». «Баявы аловак», сатырычныя выданні «Раздавім фашысцкую гадзіну» і «Партызанская дубінка».

Плакаты падзяляліся на дзве вялікія групы – з гераічным і сатырычным зместам. Гераічны плакат Вялікай Айчыннай вайны найбольш шматлікі. Цэнтральнае месца ў ім займае вобраз байца і жанчыны: жанчына каля станка, за трактарам ці камбайнам. Асобае месца сярод такіх плакатаў належыць плакату Іраклія Таїдзэ «Родина-мать зовёт!».

Ваенны плакат назавсёды застаецца ў гісторыі як адзін з вядучых жанраў савецкага выяўленчага мастацтва. Дзякуючы захаваным унікальным дакументальным сведкам перыяду Вялікай Айчыннай вайны, якімі з’яўляюцца плакаты, гераічнае мінулае навекі застаецца ў народнай памяці як слава ветэранаў, як боль страт і будзе жыць гэтак мінулае ў свядомасці і сэрцах не толькі людзей старэйшага пакалення, але і іх дзяцей, унукаў, праўнукаў, якія не ведалі вайны. Жыць і вучыць жыць па самых высокіх мерках патрыятызму і маралі. Вучыць ненавідзец вайну, цаніць і абараняць мір.

Е. Лемеш

СХОДСТВА И РАЗЛИЧИЯ ТРАГЕДИЙ БЕЛОРУССКИХ ДЕРЕВЕНЬ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

День Победы для современной Беларуси – это праздник «со слезами на глазах». Пожалуй, ни одна другая советская республика в годы Великой Отечественной войны не досчиталась своего каждого четвертого сына или дочь. Об этом нам постоянно напоминает вечный огонь Хатыни. В пламени вражеского огня там сгорели женщины и дети, старики и молодые. И сегодня эта трагедия знакома практически всем, кто читает о войне в Беларуси.

Как известно, трагедия в деревне Хатынь произошла 22 марта 1943 г. Причина – проведение партизанской диверсии недалеко от этой деревни. Несмотря на то, что жители никак не участвовали в проведении этой